

Ēnu ekonomika Latvijas būvniecības nozarē

2015 - 2017

DR. ARNIS SAUKA

BAS

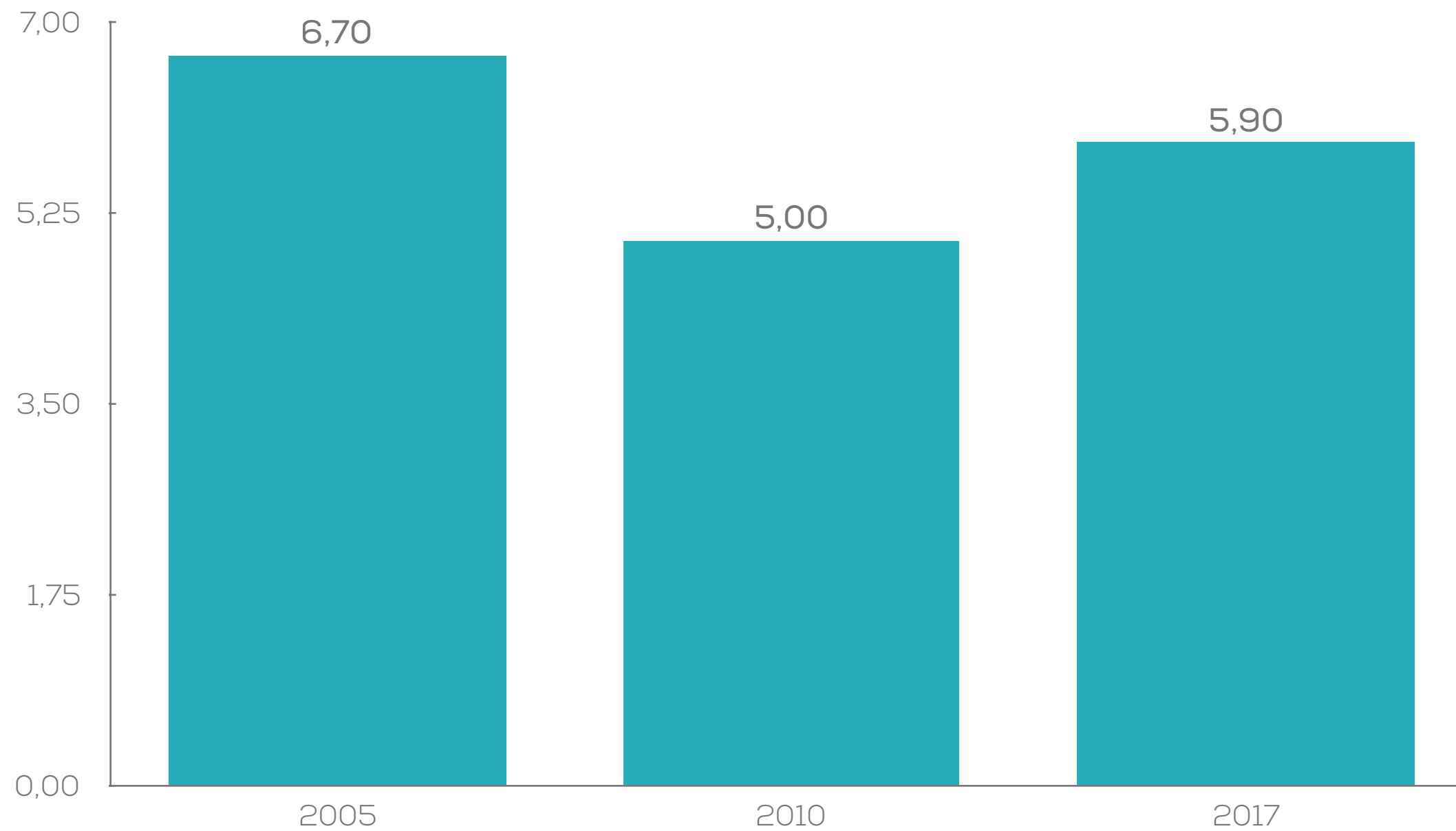

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNĒRĪBA

Būvniecības nozares īpatsvars tautsaimniecībā stabilizējies ~6% robežās

(faktiskajās cenās), % (CSP, 2018)

BŪVNICĪBAS NOZARES ĪPATSVARŠ TAUTSAIMNIECĪBĀ

Būvniecības produkcijas apjoms būtiski palielinājies

(CSP, 2018)

BŪVNICĪBAS PRODUKCIJAS APJOMA IZMAIŅAS 2017. GADĀ SALĪDZINOŠI AR 2015. UN 2016. GADU

	Pavisam (faktiskajās cenās, milj. eiro)		Pavisam (faktiskajās cenās, milj. eiro)		Pavisam (faktiskajās cenās, milj. eiro)	
	2015. gadā	2015. gadā salīdzinot ar 2014. gadu, %	2016. gadā	2016. gadā salīdzinot ar 2015. gadu,%	2017. gadā	2017. gadā salīdzinot ar 2016. gadu,%
Kopā	1743,7	-1,2	1425,9	-17,8	1735,9	+19,5
Tai skaitā:						
Dzīvojamās mājas, kopā	223,3	-6,2	234,6	-2,2	216,0	+11,8
Nedzīvojamās ēkas, kopā	634,1		610,9		754,4	
Inženierbūves, kopā	886,3	+5,2	580,4	-33,3	765,49	+30,6

Būvniecības nozare Latvijā nodarbina vairāk nekā 50 000 darbinieku

(VID apkopotā informācija, 2018)

DARBA ŅĒMĒJU SKAITA DINAMIKA 2015.-2017. GADĀ

Vidēji gadā	Valstī	Būvniecības nozarē
2015. gads	793 546	54 467
2016. gads	791 921	51 226
2017. gads	797 606	54 016

Pieaug darbinieku proporcija, kas mēnesī (legāli) nopelna 700 EUR un vairāk

(VID apkopotā informācija, 2018)

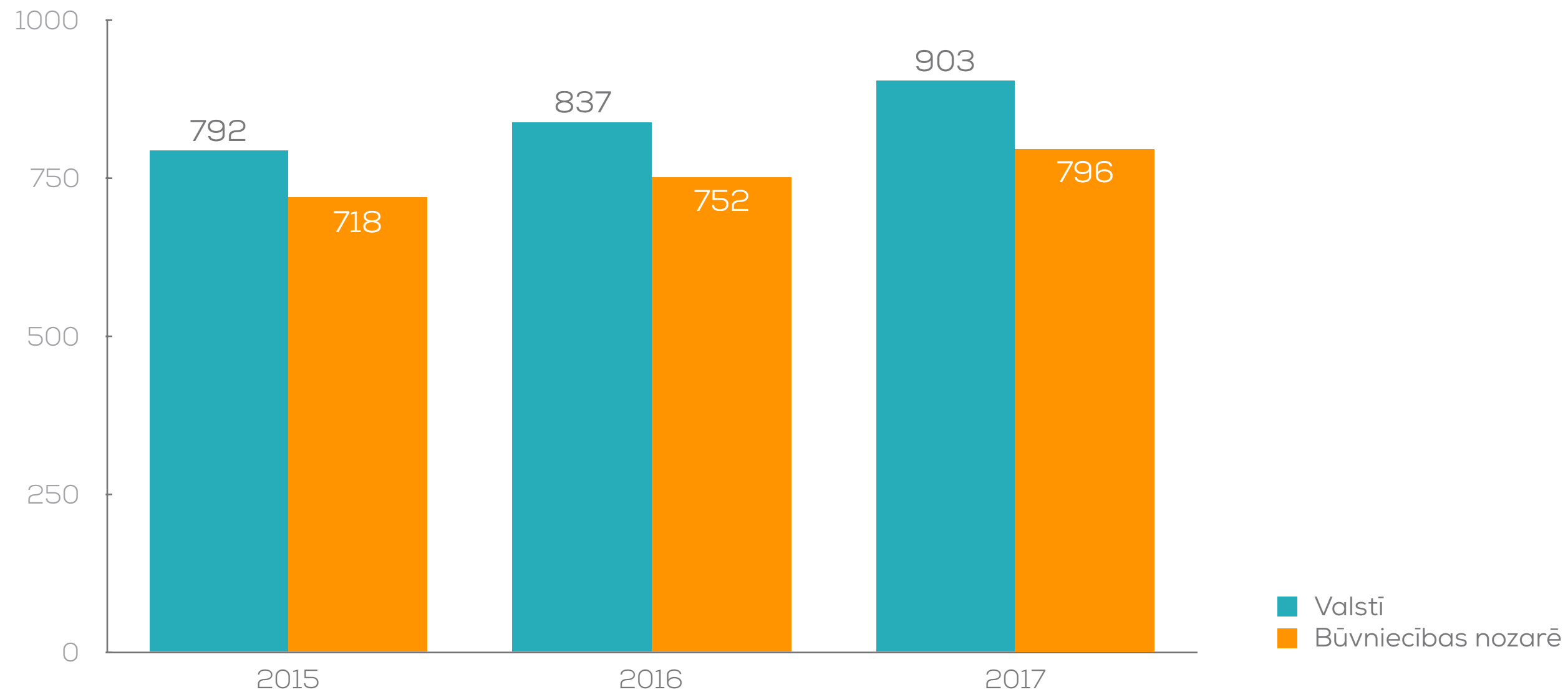
NODARBINĀTO SADALĪJUMS PĒC BRUTO DARBA IENĀKUMU APMĒRA 2017. GADĀ

Nodarbināto darba ienākumu apmērs						
		alga 0 EUR	mazāki par minimālo algu	minimālā alga 370 EUR	no minimālās algas līdz 700 EUR	no 700 EUR līdz 1400 EUR
2017	VALSTĪ	6,1%	15,7%	3,6%	28,6%	31,8%
	Būvniecības nozarē	9,6%	21,4%	3,5%	26,9%	26,8%
2016	VALSTĪ	6,2%	16,9%	3,9%	30,9%	30,0%
	Būvniecības nozarē	10,6%	22,1%	3,5%	28,2%	25,3%
2015	VALSTĪ	6,1%	18,1%	4,6%	32,5%	28,1%
	Būvniecības nozarē	9,7%	21,8%	4,8%	30,7%	24,1%

Būvniecības nozarē oficiālais vidējais atalgojums ir mazāks nekā vidējais atalgojums valstī kopumā

(VID apkopotā informācija, 2018)

NODARBINĀTO VIDĒJIE MĒNEŠA BRUTO IENĀKUMI EUR, 2015.-2017. GADĀ

... tomēr vidējā stundas tarifa likme būvniecības nozarē ir mazliet lielākā nekā valstī kopumā

(VID apkopotā informācija, 2018)

VIDĒJĀ STUNDAS TARIFA LIKME EUR, 2017. GADĀ

Apskatītā kopa	Vidējais darba vietu skaits mēnesī	Vidējais nostrādāto stundu skaits vienai darba vietai mēnesī	Vidējā stundas tarifa likme, EUR
VALSTĪ	756 849	130	6,25
Būvniecības nozarē	46 748	120	6,36

Pētījums

- Reprezentatīva, aptuveni 250 Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju un vadošo speciālistu aptauja, kas veikta 2018. gada aprīlī (par situāciju nozarē 2017. gadā). Veic "Latvijas Fakti".
- Situācijas 2017. gadā salīdzināšanai ar 2015. un 2016. gadu izmantoti 2016. un 2017. gada sākumā veiktie pētījumi: reprezentatīva, aptuveni 250 Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju aptauja (par situāciju nozarē 2015. un 2016. gadā). Veic "Latvijas Fakti".

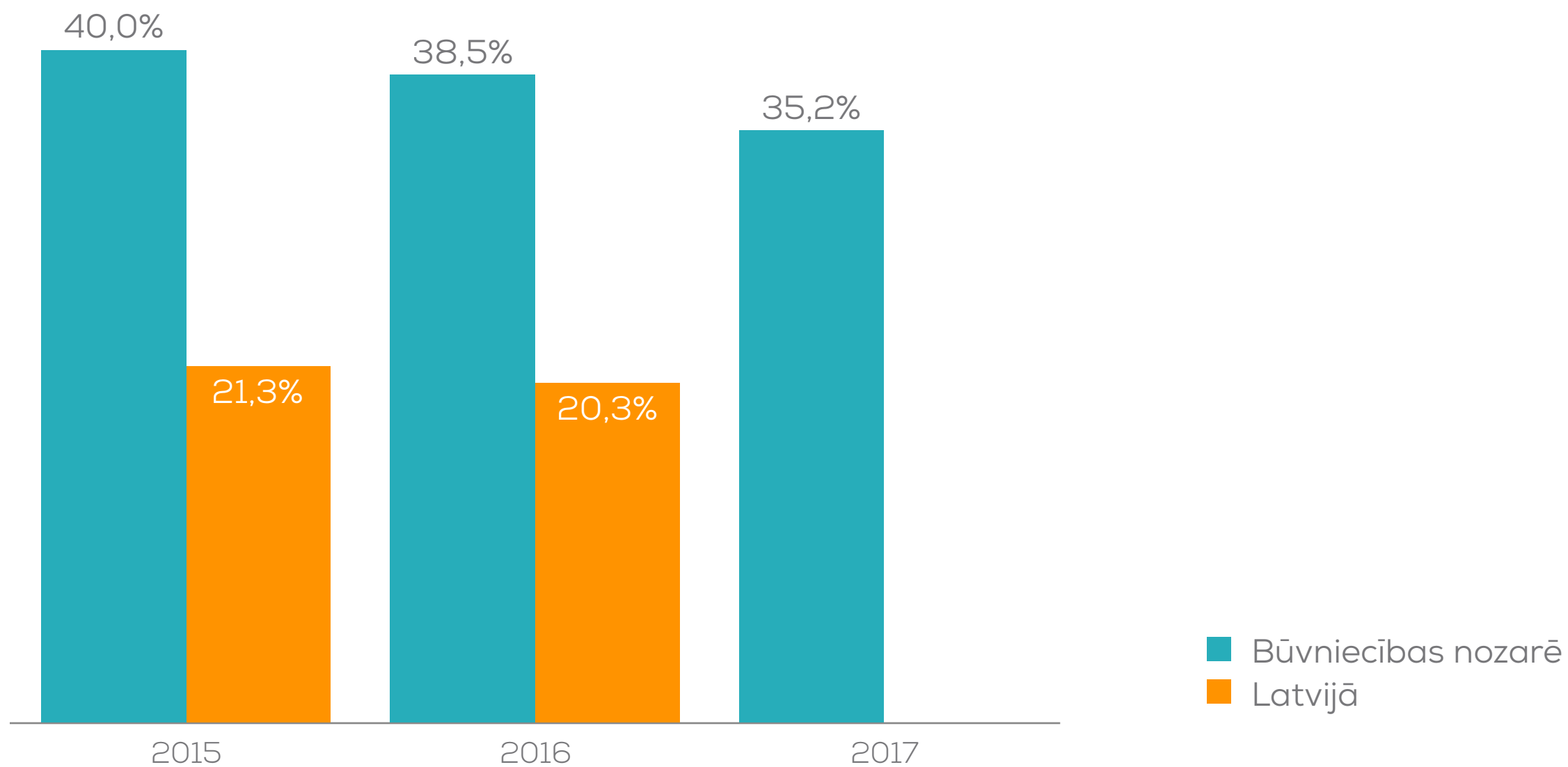

- Ēnu ekonomikas apjoms nozarē
- Ēnu ekonomikas īpatsvars galvenajās ēnu ekonomikas komponentēs
- Īstenoto un uzsākto aktivitāšu ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē vērtējums
- Būtiskākās ēnu ekonomikas apjomu veicinošās problēmas Latvijas būvniecības nozarē

Ēnu ekonomikas apjoms būvniecības nozarē kopš 2015. gada mazinājies gandrīz par 5%

(Latvija, % no IKP)

ĒNU EKONOMIKAS APJOMS BŪVNICĪBAS NOZARĒ

Aplokšņu algas – joprojām ir lielākā problēma

(Būvniecības nozares salīdzinājums ar kopējiem rādītājiem Latvijā, 2015. un 2016. gadā)

ĒNU EKONOMIKAS ĪPATSVARŠ TĀS ATSEVIŠKĀS KOMPONENTĒS

	Būvniecības nozarē			Latvijā
	2015	2016	2017	2016
Aplokšņu algas (% no faktiski izmaksātās darbinieku algas, vidēji)	36,3%	34,6%	32,1%	18,1%
Uzņēmumu ienākumu neuzrādīšana (Vidējā ienākumu daļa %, kuru uzņēmumi slēpju no valsts)	31,6%	30,0%	26,7%	18,5%
Darbinieku skaita neuzrādīšana (% no attiecīgā gada pārskata gada faktiskā darbinieku skaita, vidēji)	23,3%	20,5%	17,6%	7,6%
Neoficiālo maksājumu līmenis, lai 'nokārtotu lietas' (korupcija) (% no attiecīgā gada apgriezījuma, vidēji)	17,9%	15,1%	15,5%	6,5%

Ekspertu vērtējums par situācijas ēnu ekonomikas būvniecības nozarē izmaiņām

« Ir ļoti daudz aktivitātes (ēnu ekonomikas mazināšanai nozarē) uzsāktas, ir tik daudz to bumbu gaisā, ka, manuprāt, objektīvi vienkārši trūkst jaudas lai visus šos jautājumus sakārtotu. Ir jāizsijā, jāpasaka- šo mēs darām šogad, šo atliekam ...

viss gan iet uz priekšu lēnām, vienkārši par daudz to iniciatīvu uzreiz. »

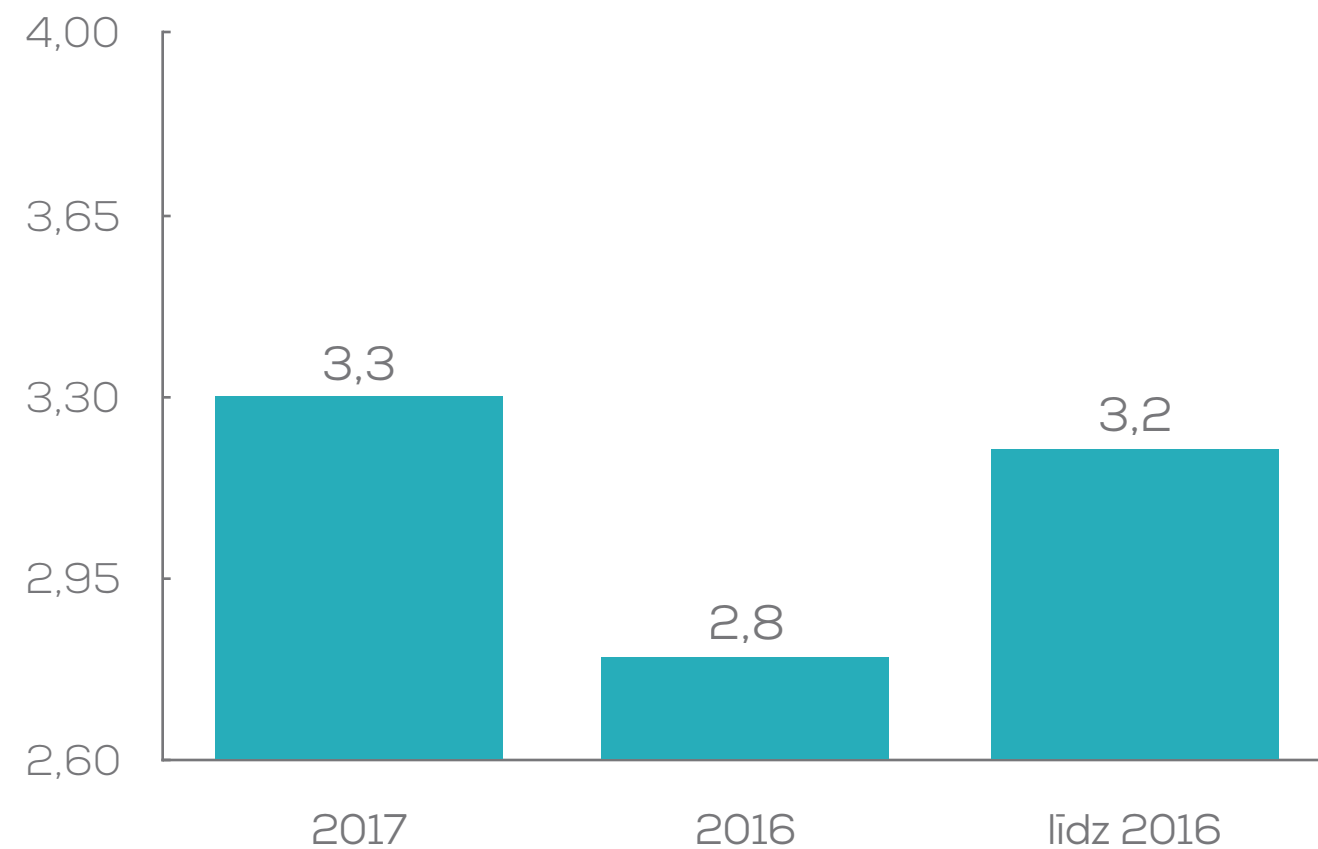
« Situācija attiecībā uz ēnu ekonomiku noteikti mainās uz labo pusi. Ir bijuši piemēri kur mēs redzam, ka mainās līgumcenas – tieši uz nodokļu rēķina, un tas ir labi. Esam ieraudzījuši arī, ka lielākā daļa no pašvaldību iepirkumiem šobrīd jau ir tādi kur nav zemākās cenas princips un kur ir saskatāma paredzētā nodokļa maksāšanas ietekme – tas ir lieliski! »

« Ja salīdzinām 2017. ar 2016. gadu, nav daudz kas mainījies.
Bet ir sajūta – caur un caur – ka tūlīt tas jautājums tiks salauzts.
Un tas notiks ļoti radikāli, ātri. Mēs to redzam no saviem
piegādātājiem, apakšuzņēmējiem ... »

Pieaug vērtējums par valdības paveikto ēnu ekonomikas mazināšanai

Cik efektīvi bijuši līdz šim ieviestie instrumenti ēnu ekonomikas mazināšanā?

ĪSTENOTO AKTIVITĀŠU ĒNU EKONOMIKAS MAZINĀŠANAI LATVIJAS BŪVNICĪBAS NOZARĒ VĒRTĒJUMS

'1' ļoti neefektīvi
'7' – aktivitātes bijušas ļoti efektīvas.

Visaugstāk novērtētais pasākums - atteikšanās no zemākās cenas principa publiskajos iepirkumos

Vidējais vērtējums, skalā 1-7, kur '1' – ļoti neefektīvi, '7' – ļoti efektīvi

CIK EFEKTĪVI POLITIKAS VEIDOTĀJI IR STRĀDĀJUŠI 2016. UN 2017. GADĀ, LAI ĪSTENOTU SEKOJOŠAS INICIATĪVAS

	2016	2017
Veicināt atteikšanos no 'zemākās cenas' principa piemērošanas publiskajos iepirkumos un pāriešanu uz saimnieciskā izdevīguma vērtēšanu	2,9	4,3
Izstrādāt un ieviest valsts un pašvaldību pasūtījumos būvniecības standarta jeb tipveida līgumus	3,1	4,1
Izstrādāt un ieviest regulējumu par nodarbināto personu elektronisku darba laika uzskaites sistēmu būvobjektā	2,9	3,8
Būvniecības nozares uzskaites pilnveidošana - Izstrādāt un ieviest regulējumu kas noteiktu detalizētāku informāciju būvizstrādājumu pavaddokumentos	4,1	3,7
Izstrādāt un ieviest regulējumu par pienākumu ģenerāluzņēmējam sniegt informāciju par piesaistīto apakšuzņēmēju nodokļu nomaksu vai algu nomaksu un kontrolējošajām iestādēm par apakšuzņēmumiem	2,9	3,8

Visaugstāk novērtētais pasākums - atteikšanās no zemākās cenas principa publiskajos iepirkumos

Vidējais vērtējums, skalā 1-7, kur '1' – ļoti neefektīvi, '7' – ļoti efektīvi

**CIK EFEKTĪVI POLITIKAS VEIDOTĀJI IR STRĀDĀJUŠI
2016. UN 2017. GADĀ, LAI ĪSTENOTU SEKOJOŠAS INICIATĪVAS**

	2016	2017
Izstrādāt un ieviest regulējumu par administratīvajiem sodiem par pārkāpumiem būvniecībā, tos palielinot	3,5	3,8
Izstrādāt un ieviest regulējumu, kas pilnveidotu administratīvo sodu piemērošanas praksi par pārkāpumiem būvniecībā	3,3	3,7
Būvniecības nozares uzskaites pilnveidošana - Izstrādāt un ieviest regulējumu kas noteiktu detalizētāku informāciju būvizstrādājumu pavaddokumentos	4,1	3,7
T.s. "baltā saraksta" uzņēmumu priekšrocību, t.sk. publiskajos iepirkumos, pilnveidošana	2,8	3,6
Izstrādāt un ieviest regulējumu par obligāti noteiktas minimālās algas un stundu likmes piemērošanu atbilstoši būvstrādnieku kategorijām un kvalifikācijai	3,0	3,3

Eksperti par politikas veidotāju aktivitātēm ēnu ekonomikas mazināšanai

ELEKTRONISKĀ DARBA LAIKA UZSKAITE

« Ievērojamākais ir elektroniskā darba laika uzskaites ieviešana: tas ir milzu solis, būtiska pārmaiņa! Bet jāatceras, ka tas attiecas tikai uz lielajiem būvniecības objektiem virs miljona. Mana pārlicība ir ka lauvas tiesa no melnās būvniecības ir tieši zem šī sliekšņa- mazie objekti ar privātmājām u.t.t. »

ELEKTRONISKĀ DARBA LAIKA UZSKAITE

- « Pamēģinājām vienā objektā elektronisko darba uzskaiti, kā stratēģiska pieeja ļoti laba cīņai par ēnu ekonomiku. Tikai kāpēc pēc miljona?
Ar to mēs skaram tikai normālos (tos kas maksā nodokļus) būvniekus, sadārdzinot normālam būvniekam izmaksas. Tie kas ir dziļi pelēkajā zonā, tiem reti ir projekti par miljonu. Ja ieviešam, tad ieviešam no nulles, nu labi – no 100'000 EUR. »

ELEKTRONISKĀ DARBA LAIKA UZSKAITE

- « VID uz šo ļoti formāli, pedantiski skatās, teju digitāli kur ir 0 vai 1, un kur sīki pārkāpumi reizēm tiek interpretēti kā kaut kas būtisks. »
- « Reālajā dzīvē parasti ir kādas atšķirības no tā kā pierēģistrēšanās un izreģistrēšanās izskatās uzskaitē un šīs atšķirības tiek izmantotas sodīšanai, kas nav pareizi. Ir cilvēku faktori kad kāds aizmirst. »

MINIMĀLĀ ALGA / ĢENERĀLVIENOŠANĀS

« Par ģenerālvienošanos: man nešķiet, ka ir iespējams atrisināt šo jautājumu visām nozarēm uzreiz (kā to vēlas LDDK un arī LTRK), tas prasīs daudz laiku un ir sarežģīts ceļš. Savukārt būvniecībā, tās pašas elektroniskās laika uzskaites dēļ, ir pilnīgi cita situācija un ja mēs kavējamies ar ģenerālvienošanos tam noteikti būs ļoti lielas zīepes uz būvniecības biznesu- tiks piemēroti sodi, būs sankcijas par virsstundām u.t.t. Ir ārkārtīgi svarīgi panākt vai nu lai šī ģenerālvienošana tiek parakstīta kopumā līdz šī gada beigām, vai arī būvniecība iet pa priekšu. »

TIPVEIDA LĪGUMI

« Tipveida līgumi būtu labi, bet līdz šim vēl nav nekādas virzības. Lielāko pilsētu pašvaldības labi strādā un tur ir vienotas, adekvātas prasības. Bet mazajās pašvaldībās nāk ārā lieli brīnumi. Tur arī kompetences līmenis tiem cilvēkiem kas gatavo iepirkuma specifikācijas, nereti, ir zem katras kritikas. Valsts līmenī kompetence pietiek, jautājums: cik ir griba kvalitatīvi veidot iepirkumus. »

Eksperti par galvenajiem ēnu ekonomikas cēloņiem būvniecības nozarē

ASĀ KONKURENCE / APJOMU TRŪKUMS 2017. gads sākums

« Galvenā problēma ir apjomu trūkums. Apjomi krītas, konkurence palielinās, tā ir drastiska. Lai iegūtu pasūtījumus, būvnieki gatavi riskēt ar dažādam darbībām, meklējot dažādus ceļus, kā samazināt izmaksas un nopelnīt. Šobrīd apakšuzņēmēji ir spiesti meklēt jebkādus ceļus, lai kaut kādā veidā saņemtu pasūtījumu no ģenerāluzņēmēja.. Un arī ģenerāluzņēmējiem neklājas viegli šajā konkurences cīņā... »

ASĀ KONKURENCE / APJOMU TRŪKUMS

2018. gads sākums

SISTĒMISKAS PIEEJAS TRŪKUMS

« Vajadzīga ēnu ekonomikas mazināšanai sistēmiska pieeja – ja ņem vienu nozari, tad arī līdz galam. Nevis kampaņveidīgi. Jāsaprot, ka katrs viens uzņēmums no ēnām nevar iziet, ja apkārt citi ir ēnās. Tu vienkārši kļūsti nekonkurētspējīgs. »

BIROKRĀTIJA

« Ekonomikas ministrijai būtu daudz jāstrādā pie formālās birokrātijas mazināšanas. »

Ēnu ekonomika Latvijas būvniecības nozarē

2015 - 2017

DR. ARNIS SAUKA

BAS

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNĒRĪBA